PROBLEMOS ANALIZĖ
ŠVIETIMO
2013, spalis Nr. 8 (94)
ISSN 1822-4156

ANKSTI PALIEKANTYS MOKYKLĄ: SITUACIJA LIETUVOJE

Pagrindiniai klausimai:

- Sampratos labirintuose
- Kokia padėtis Europoje ir Lietuvoje?
- Kodėl pasitraukiama iš ugdymo ir mokymo įstaigų?
- Kaip užkirsti kelią ankstyvam pasitraukimui iš mokyklos?
- Ką rekomenduoja Europos Parlamentas?

Dėl augančių reikalavimų kvalifikacijoms ir specialiesiems gebėjimams, vidurinis išsilavinimas jau įsigalėjo kaip minimalus pasiekimų lygis visiems Europos piliečiams. Jauni žmonės, paliekantys mokslą pirma laiko, stokoja pagrindinių įgūdžių ir rizikuoja susidurti su rimtomis nuolatinėmis problemomis darbo rinkoje. Tikėtina, kad jie bus mažiau aktyvūs piliečiai ir kažin, ar dalyvaus mokymesi visą gyvenimą. Anksti palikusieji švietimo sistemą tampa kliūtis šalies ekonominiam augimui ir stabdo gyventojų užimtumo lygio kilimą. Tai trukdo augti darbuotojų produktyvumui ir kompetentingumui, aštrina skurdą ir socialinę atskirtį. Užkirtus kelią ankstyvam jaunuolių pasitraukimui iš švietimo sistemos padidės galimybių pagerinti jų gyvenimo sąlygas, o visai visuomenei siekti išmanaus, tvaraus ir visa apimančio augimo. Siekis sumažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių yra svarbiausias Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos („ET 2020“) ir strategijos „Europa 2020“ tikslas.

Europos Sąjunga (ES), 2012 m. paskelbdama rekomendacijas, susijusias su ekonomikos augimo ir jaunimo įsidarbinimo skatinimu, pažymėjo, kad vienas svarbesnių veiksnių yra anksti paliekančiųjų švietimo sistemą skaičiaus mažinimas. Todėl šioje srityje ES išskyrė bendrus būdus visoms šalims narėms, atskirų rekomendacijų Lietuvai nepateikdama:

- ***Bendra strategija.*** Sisteminius pokyčius bus įmanoma įgyvendinti, jei šalys pereis nuo atskirų projektų įgyvendinimo prie nuoseklios politikos, siejančios atskirų sričių iniciatyvas į bendrą visumą.
- ***Įrodymais grįstos politikos kūrimas***. Dažnai šalys stokoja patikimos informacijos apie anksti paliekančiuosius švietimo sistemą, mokyklos nelankymo priežasčių ir mastų analizės, taip pat sisteminio faktų apie veiksmingas ankstyvojo iškritimo įveikimo praktikas rinkimo, jų analizės ir sklaidos. Ypač opus klausimas yra jaunuolių iškritimas iš profesinio mokymo sistemos ir informacija apie socialinį ekonominį anksti paliekančiųjų švietimo sistemą statusą.
- ***Prevencija ir ankstyvoji intervencija.*** Kai kurios šalys skiria per mažai dėmesio iškritimo iš mokyklos prevencijai. Daugiau dėmesio prevencinėms ir ankstyvosios intervencijos priemonėms reikia skirti tiek švietimo sistemos lygmeniu, tiek atskirų ugdymo ir mokymo institucijų lygmeniu. Dalinės, kompensacinės priemonės (kaip antrojo šanso), nors ir svarbios, bet nėra pakankamos spręsti problemą iš esmės.
- ***Profesinio mokymo prestižas.*** Svarbus iššūkis šalims – užtikrinti, kad profesinis mokymas taptų realia, aukštos kokybės paslauga jaunimui, teikianti mažiau akademiškai orientuotiems mokiniams daugiau galimybių atrasti patrauklų būdą įgyti vidurinį išsilavinimą ir / ar profesinę kvalifikaciją. Bet tai galima įgyvendinti, jei tik profesinio mokymo prestižas ir svarba didės, o iškritimas iš profesinio mokymo sistemos mažės.

2012 m. anksti palikę ugdymo / mokymo sistemą asmenys Europos Sąjungoje vidutiniškai sudarė 12,8 proc. Taigi, beveik 5,5 mln. 18–24 metų asmenų nesimokė. Visose ES šalyse (išskyrus Bulgariją) dažniau švietimo sistemą palieka vyrai (vidutiniškai 30 proc. daugiau) nei moterys, tuo ypač pasižymi Lietuva, Latvija, Lenkija ir Slovėnija.

Lietuvoje 2012 m. anksti palikusių ugdymo ir mokymo sistemą 18–24 metų asmenų dalis buvo palyginti nedidelė – 6,5 proc., gerokai lenkianti ES-27 vidurkį – 12,8 proc. Lietuva yra tarp dvylikos Europos Sąjungos šalių, kuriose ši dalis jau dabar mažesnė už numatytąjį Europos siekinį. Taip pat Lietuva pagal šį rodiklį lenkia savo Baltijos kaimynes Latviją ir Estiją.

Lietuvoje nerimą kelia mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų, nelankančių mokyklos, skaičiai. 2012 m. bendrojo ugdymo mokyklos nelankė 14,4 tūkst. mokyklinio amžiaus vaikų. Iš jų 76 proc. buvo išvykę iš šalies. Todėl naujos Lietuvos valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos projekte vienas iš tikslų yra apibrėžiamas taip: „Užtikrinant deramą švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius.“

SAMPRATOS LABIRINTUOSE

Norint suvokti ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos problemos mastus, apie tai būtina turėti duomenis ir jų analizę. Siekiant surinkti teisingus duomenis reikia, kad būtų aiškūs ir vienodi terminai. Vieno bendro apibrėžimo, kurį vartotų visos su „iškritimo iš mokyklos“ ar „ankstyvo pasitraukimo iš mokyklos“ prevencija susijusios žinybos, poreikis sietinas su integraciniais Lietuvos politikos tikslais ES kontekste ir su būtinybe teikti išsamius ir tikslius lyginamuosius duomenis apie švietimo būklę. Kol kas neturime bendros sąvokos, apibūdinančios pasitraukiančiuosius iš ugdymo / mokymo sistemos, o tai apsunkina tikslių duomenų surinkimą ir jų analizę.

Sąvokų apibrėžimai	Reikšmės
Anksti paliekantieji mokyklą (*early school leavers*)	18–24 metų asmenys, kurie paliko ugdymo ir mokymo sistemą, įgiję tik pagrindinį (*lower secondary*) ar žemesnį išsilavinimą ir nesimokė keturios savaitės iki tyrimo.
Mokyklos nebaigimas arba iškritimas (*dropping out*)	Mokyklos palikimas dėl įvairių priežasčių. Visos mokymosi nutraukimo formos prieš įgyjant vidurinį ar jam lygiavertį išsilavinimą. Studijų nutraukimas neįgijus diplomo.
Mokyklinio amžiaus vaikai, nesimokantys mokykloje	Privalomojo mokyklinio amžiaus (nuo 7 iki 16 metų) vaikai, kurie nesimoko pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas.
Pasitraukiantieji iš profesinio mokymo sistemos	Paliekančiais profesinį mokymą laikomi jaunuoliai, kurie pradėjo mokytis pagal profesinio mokymo programą ir paliko profesinio mokymo sistemą neįgiję numatytos kvalifikacijos (*CEDEFOP*)

Anksti paliekančiųjų mokyklą (*early school leavers*) samprata atitinka aiškiai apibrėžtą Eurostato rodiklį, kuris remiantis tyrimu skaičiuojamas 35 Europos valstybėse, taip pat ir Lietuvoje. Galima aptikti ir kitus angliško termino lietuviškus atitikmenis: *anksti pasitraukusieji iš mokyklos ar ugdymo / mokymo sistemos* arba *anksti pasitraukusieji iš švietimo* ir pan.

Bene labiausiai paplitusi sąvoka – ***iškritimas (dropping out)***, kuris reiškia mokyklos palikimą dėl įvairių priežasčių. Sąvoka *iškritimas* gali reikšti įvairius pasitraukimo iš mokyklos būdus: nelankymą, išėjimą savo noru, išmetimą iš mokyklos. Iškritę iš nuosekliojo mokymosi sistemos asmenys – vaikai ir suaugusieji, palikę mokyklą, bet neįgiję pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo, taip pat mokiniai ir studentai, iškritę iš profesinio mokymo įstaigų, mokslo ir studijų įstaigų ir neįgiję kvalifikacijos, reikalingos patekti į darbo rinką. Ši sąvoka nesusieta su amžiaus grupėmis. Dažniausiai iškritusieji skaičiuojami lyginant mokslo metų pradžioje besimokančiųjų ir tais metais baigusiųjų klasę, programą ar mokyklą skaičių. Konkrečios mokyklos atveju mokinys gali būti laikomas palikusiu mokyklą, net kai jis pereina į kitą ugdymo įstaigą, tačiau jei jis mokosi, lieka užregistruotas Mokinių registre, ir statistinėse sistemose skaičiuojamas kaip besimokantis.

Pagal *Savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitos tvarkos aprašą (2012)*, ***nesimokantis vaikas*** – neįregistruotas Mokinių registre vaikas iki 16 metų, kurio deklaruota gyvenamoji vieta yra atitinkamoje savivaldybėje, arba vaikas, įrašytas į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą pagal savivaldybę, kurioje gyvena. Nesimokantys vaikai yra tie, kurie neįrašyti nė į vieną iš mokinių duomenų bazių arba įregistruoti į duomenų bazę, tačiau daugiau kaip vieną mėnesį be pateisinamos priežasties nesimoko pagal privalomojo švietimo programas. Duomenis apie mokykloje nesimokančius 7–16 metų vaikus viešai skelbia Lietuvos statistikos departamentas.

Mokyklos nelankantis mokinys – įregistruotas Mokinių registre vaikas, kurio deklaruota gyvenamoji vieta yra atitinkamoje savivaldybėje, arba vaikas, įrašytas į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą pagal savivaldybę, kurioje gyvena, tačiau per mėnesį be pateisinamos priežasties neatvykęs į mokyklą, praleido daugiau kaip pusę pamokų ar ugdymui skirtų valandų.

Vaikai, kurie mokosi Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiose mokyklose, vykdančiose ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo programas, teisės aktų nustatyta tvarka įrašomi į apskaitą Mokinių registre pagal *Mokinių registro nuostatus (2008*).

2011 metais parengta ir įdiegta nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių informacinė sistema – NEMIS. Visa informacija apie nesimokymo ir mokyklos nelankymo priežastis, nesimokančius ir mokyklos nelankančius mokinius kaupiama šioje sistemoje. Švietimo informacinių technologijų centras (ŠITC) yra NEMIS duomenų tvarkytojas. ŠITC atlieka automatinę informacijos apie vaikus paiešką kituose registruose, informacinėse sistemose ir gautą informaciją išsaugo NEMIS duomenų bazėje. Mokinių ir Gyventojų registrai dalijasi duomenimis apie vaikus, mokinius ir jų tėvus:

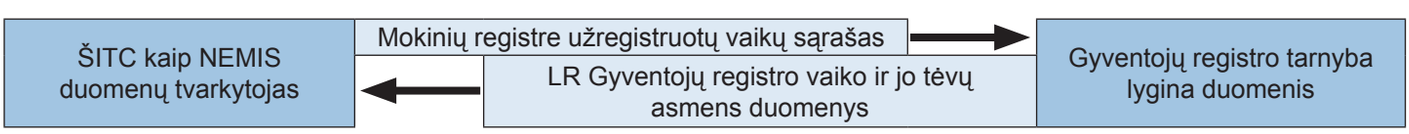

Savivaldybės lygmeniu siekiant nustatyti nesimokančius vaikus ir mokyklos nelankančius mokinius, keičiamasi duomenimis ir informacija tarp savivaldybės administracijos padalinio Vaikų apskaitos tvarkytojo ir kitų suinteresuotųjų šalių:

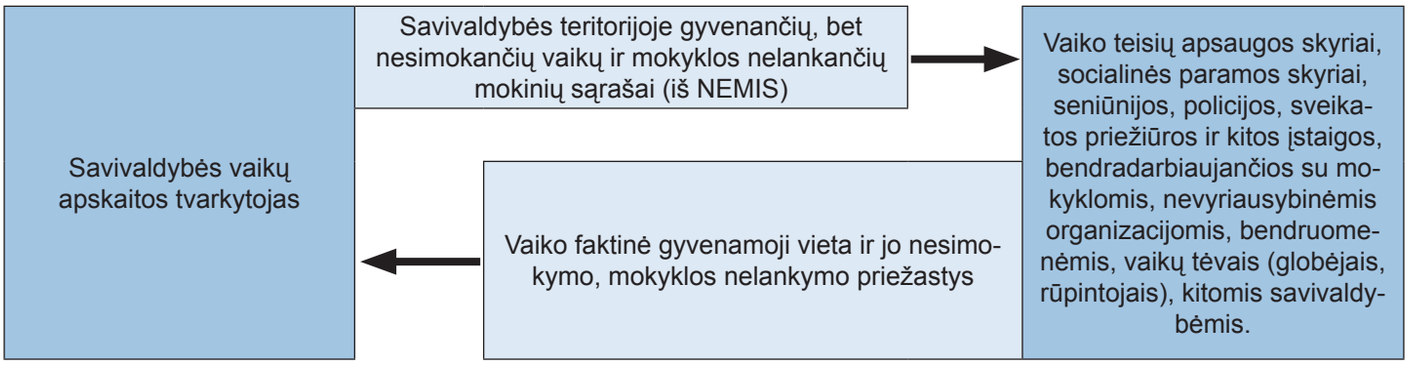

Nesimokančių vaikų suradimo problema yra labai opi, todėl bendradarbiaujama su kitomis valstybės institucijomis – Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Valstybine ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos, Užsienio reikalų ministerija. NEMIS kol kas neturi galimybės automatiškai surinkti duomenis iš kitų informacinių sistemų ir registrų, dėl to sprendžiant šią problemą vykdomi NEMIS programinės įrangos atnaujinimo darbai.

KOKIA PADĖTIS EUROPOJE IR LIETUVOJE?

Anksti paliekantys mokyklą. Pagal Eurostato rodiklį – anksti paliekantys mokyklą (18–24 metų asmenys, neįgiję vidurinio išsilavinimo ir nesimokantys) – Lietuva yra tarp dvylikos Europos Sąjungos šalių, kurios jau lenkia numatytąjį strategijos „Europa 2020“ siekinį, – 10 proc. (žr. 1 pav.). Lietuvoje jau 2005 m. buvo įgyvendintas Valstybinėje švietimo strategijoje užsibrėžtas nacionalinis siekis 2012 metams – 9 proc. Anksti paliekančiųjų mokyklą dalis viršija ir naujoje Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje (projekte) numatytą rodiklį – 8 proc. Toks pakankamai geras Lietuvos rodiklis gali būti paaiškinamas tuo, kad nemažai 18–19 metų jaunuolių dar mokosi bendrojo ugdymo mokykloje, o paskui dauguma stoja į aukštąsias mokyklas (2012 m. 66,4 proc. abiturientų).

1 pav. Anksti ugdymo ir mokymo įstaigas palikusių 18–24 metų asmenų dalis (proc.) Europos valstybėse

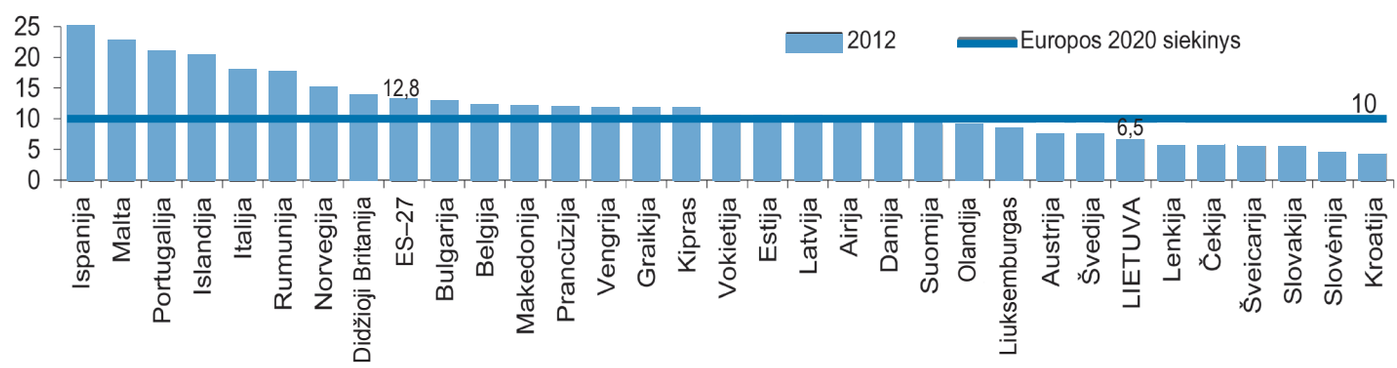

Duomenų šaltinis: Eurostatas

2 pav. Anksti ugdymo ir mokymo įstaigas palikusių 18–24 metų jaunimo dalis (proc.)

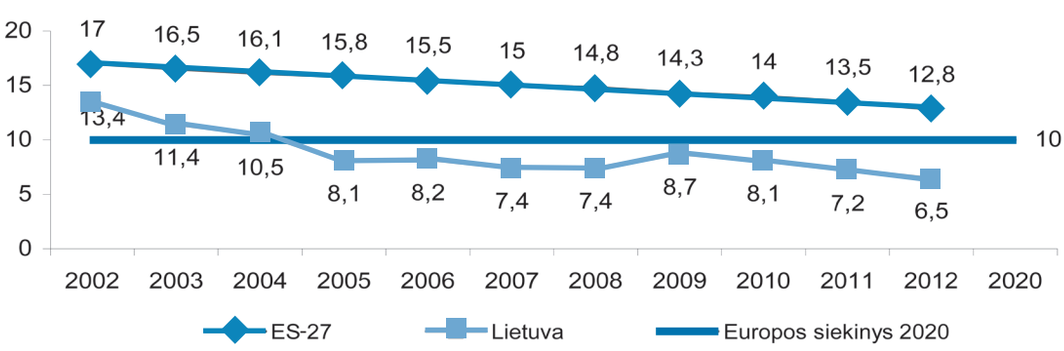

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Per 10 pastarųjų metų nesimokančių 18–24 metų jaunuolių dalis mažėjo tiek visoje Europoje, tiek Lietuvoje, tačiau Lietuvos pažanga buvo spartesnė – 2012 m. Lietuva 6,3 proc. punktais lenkė Europos Sąjungos vidurkį (žr. 2 pav.). Europai imantis priemonių pasiekti numatytą siekinį, Lietuvos keliamas uždavinys – jei ne siekti dar geresnių rezultatų, tai bent išlaikyti esamą lygį.

Lietuvoje vaikinų, paliekančių ugdymo ir mokymo sistemą, yra beveik dvigubai daugiau nei merginų (atitinkamai 10,6 ir 5 proc.[1]). Europoje šis santykis nėra toks kontrastingas, tačiau nebesimokančių vaikinų yra daugiau nei merginų (atitinkamai 15,3 ir 11,6 proc.).

Ankstyvo iškritimo iš švietimo sistemos reikšmingumą ekonominiam visuomenės gyvenimui geriausiai apibūdina jos padariniai. Eurostato duomenimis, Europos Sąjungoje 2011 metais 54,8 proc. anksti palikusių švietimo sistemą asmenų buvo nedirbantys, bet iš jų apie 70 proc. ketino įsidarbinti. Lietuvoje apie trečdalis anksti palikusių ugdymo ir mokymo sistemą yra dirbantieji, apie trečdalis nedirbantys, bet ketinantys įsidarbinti, o likusi dalis – nedirbantys ir neketinantys dirbti asmenys. Bendras 15–24 metų jaunimo nedarbas Europos Sąjungoje 2012 m. siekė 22,8 proc. Lietuvoje jaunimo nedarbas 2012 m. siekė 26,4 proc. 2007 m. jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje buvo nukritęs iki 7,2 proc., bet dėl ekonominės krizės 2010 metais pakilo iki 35,1 proc. Dabar jaunimo nedarbo lygis vėl pradėjo mažėti.

Remiantis Europos profesinio mokymo plėtros centro (angl. *European Centre for the Development of Vocational Training,* CEDEFOP) duomenimis, 2000–2010 metais darbo vietų skaičius Europos Sąjungoje asmenims, turintiems ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą, sumažėjo 20,4 proc., prognozuojama, kad 2010–2020 metais sumažės dar 18,9 proc. Vadinasi, nedarbo rizika anksti švietimo sistemą palikusiems asmenims didėja.

3 pav. Vidurinį arba aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis (proc.) 2012 m.

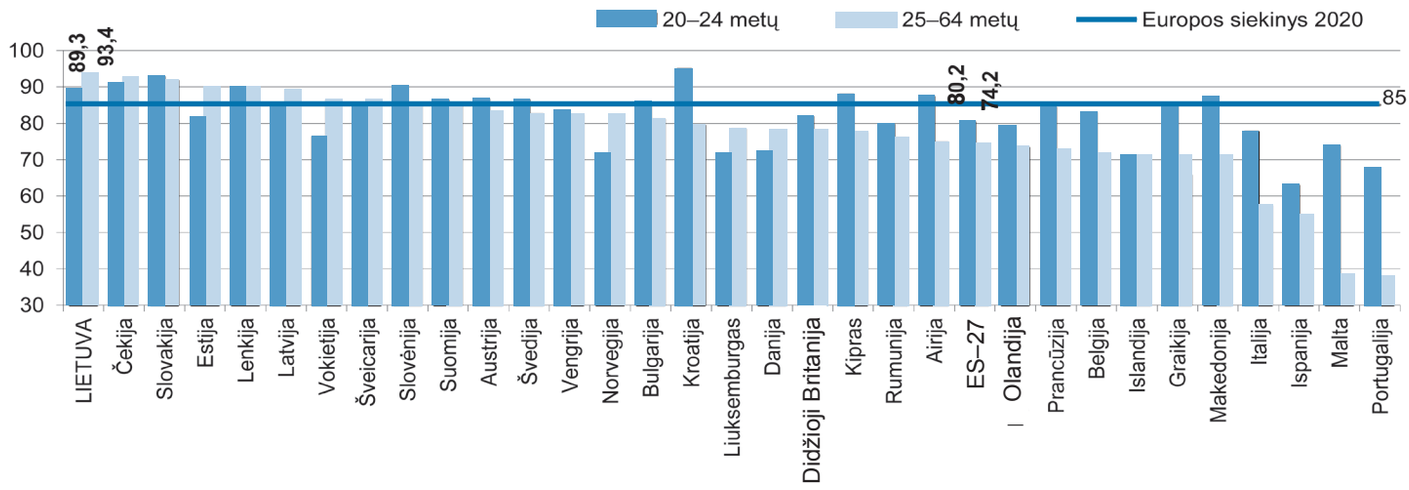

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Lyginant Europos valstybių 20–24 metų asmenų išsilavinimo rodiklius 2012 metais, Lietuva pagal šį rodiklį buvo šešta, lenkdama ES-27 vidurkį ir pranokdama Europos siekinį 2020 (žr. 3 pav.). Beveik 90 proc. 20–24 metų asmenų, įgijusių vidurinį ar aukštąjį išsilavinimą, dalis byloja apie išsilavinimo svarbą jaunimui ir švietimo prieinamumą. 2012 m. Lietuva pirmavo pagal 25–64 metų asmenų išsilavinimo lygį tarp Europos Sąjungos valstybių. Šių rodiklių gerėjimas rodo, kad Lietuvoje sudarytos palankios sąlygos įgyti išsilavinimą visiems pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos siekiantiems gyventojams, mokytis skatinama, o išsilavinimo prestižas yra aukštas.

Nesimokantys mokyklinio amžiaus vaikai. Nesimokančių mokykloje 7–16 metų vaikų Lietuvoje pastaraisiais metais mažėja. 2012–2013 m. m. mokyklos nelankė 14 407 mokiniai.

4 pav. Mokyklinio amžiaus vaikai, nesimokantys mokykloje pagal priežastis

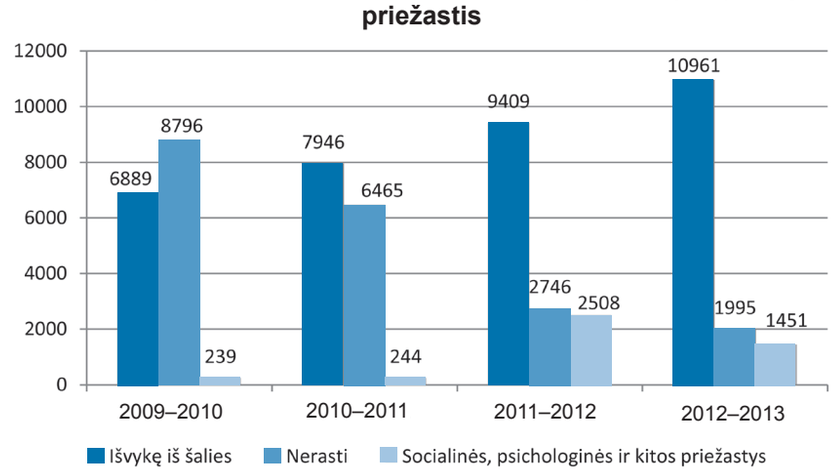

Duomenų šaltinis: LSD

76,1 proc. visų nelankančiųjų sudarė išvykusieji iš šalies, 13,8 proc. mokinių buvo nerasti, 10 proc. sudarė dėl kitų priežasčių nelankantys mokiniai (žr. 4 pav.). Išvykusiųjų iš šalies mastai pastaraisiais metais išaugo, galbūt išvykę vaikai mokosi svetur, tačiau mūsų mokyklose jų nelieka. Akivaizdžios visuomenės ir atitinkamų tarnybų pastangos užkirsti kelią mokyklos nelankymui ar sugrąžinti mokinius į mokyklas – lyginant su 2009 m. sumažėjo nerastų mokinių skaičius, pradėta kreipti dėmesį į mokinius, nelankančius mokyklos dėl kitų priežasčių.

[1] Eurostatas šiuos skaičius laiko nelabai patikimais dėl nedidelės imties.

Daugiausia nesimokančių mokyklinio amžiaus vaikų buvo skaičiuojama didžiųjų miestų savivaldybėse. Kitose savivaldybėse nesimokančiųjų skaičius svyruoja nuo 10 (Neringos sav.) iki 553 (Šilutės r. sav.) (žr. 5 pav.).

Atmetus tris didžiausius Lietuvos miestus, vidutiniškai Lietuvoje savivaldybėje nesimoko 173,6 vaiko. Paanalizavus žemėlapyje pateiktus skaičius, galima teigti, kad mažiau mokyklos nelankančių vaikų yra rytų ir pietų Lietuvos savivaldybėse, daugiau nelankančių – vakariniuose ir vidurio Lietuvos rajonuose.

5 pav. Mokyklinio amžiaus vaikai, nesimokantys mokykloje 2012–2013 m. m.

Duomenų šaltinis: LSD

2012–2013 m. m. mokyklose nesimokė 6 303 vaikai, turintys 7–10 metų (mieste iš jų nesimokė 4 325 vaikai, kaime – 1 978). Per pastaruosius trejus metus nesimokančių šio amžiaus vaikų skaičius kiek padidėjo. Daugiausia iš šio skaičiaus vaikų buvo išvykę iš šalies, apie dešimtadalis – nesimokė dėl socialinių ekonominių priežasčių, o beveik tūkstantis vaikų buvo nerasti (žr. 6 pav.). Lyginant su visais nesimokančiais 7–10 metų vaikais išvykstančiųjų skaičius pastaruoju metu auga, ypač mieste, nors išvyksta daugiau vaikų iš kaimo.

6 pav. Nesimokantys mokykloje 7–10 metų vaikai (proc. ir skaičius) pagal priežastis 2012–2013 m. m.

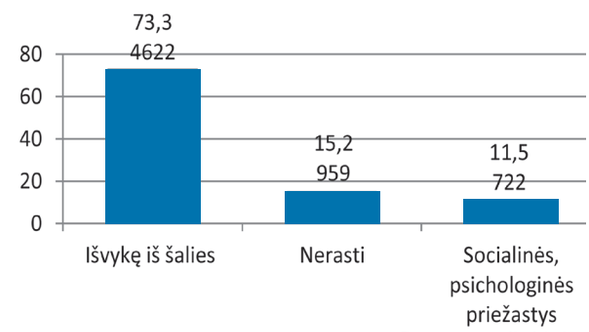

Duomenų šaltinis: LSD

NEMIS duomenimis, 2012–2013 m. m. iš viso nesimokė 16 737 vaikai (8–18 metų amžiaus). Iš jų 11 906 vaikai buvo išvykę į užsienį, 499 vaikai nesimokė dėl gyvenamosios vietos keitimo, 51 vaikas – dėl neįgalumo, 1 330 vaikų nesimokė dėl kitų priežasčių, 1 929 vaikų nesimokymo priežastys dar tikslinamos.

Mokyklą baigiančiųjų statistika. 2012 m. šalyje kursą bendrojo ugdymo mokykloje baigė 99,3 proc. mokinių, kartoti kurso palikta 0,7 proc. mokinių (žr. 1 lentelę). Mieste kursą baigė 99,2 proc., kaime – 99,4 proc. mokinių. Per metus iš mokyklos išstojo 12 proc. mokinių, neturinčių 16 metų; mieste, palyginti su visais mokiniais, jų išstojo daugiau nei kaime (12,7 proc. ir 9,5 proc.). Nemaža jų dalis buvo pašalinta iš mokyklos (5,7 proc.). Tarp visų, išstojusių tais metais iš bendrojo ugdymo mokyklos, daugumą sudarė neturintieji 16 metų (iš viso – 60,6 proc.). Reikėtų išsamesnių tyrimų, kurie padėtų nustatyti tolesnį išstojusių iš mokyklos jaunuolių kelią.

1 lentelė. Mokinių kaita bendrojo ugdymo mokyklose 2012 m.

	Iš viso įstojo į mokyklą	Iš viso išstojo iš mokyklos	Iš viso pašalinta iš mokyklos	Išstojusių iš mokyklos ir neturinčių 16 m.	Iš viso 16-mečių, nebaigusių 10 klasės	Iš viso buvo mokinių	Iš viso baigė kursą	Iš viso palikta kartoti kursą
Kaime	1641	7118	193	5071	137	74991	74546	445
Mieste	7925	34938	2225	20420	539	276075	273919	2156
Iš viso	**9566**	**42056**	**2418**	**25491**	**676**	**351066**	**348465**	**2601**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Šalyje 4, 12 klases ir gimnazijos 4 klasę baigia beveik visi mokiniai, vos mažiau – gimnazijos 2 klasę. Tačiau dešimtos klasės šalyje nebaigia 3,3 proc. mokinių (2011 ir 2012 m. duomenimis). Kai kuriose savivaldybėse 10 klasės nebaigusių mokinių dalis 2012 m. svyravo nuo 0 proc. (12-oje savivaldybių, kur 10 klasę baigė visi mokiniai) iki

22,2 proc. (Akmenės r.). Nemaža nebaigusių dešimtos klasės asmenų dalimi pasižymėjo Švenčionių r. (14,6 proc.), Kaišiadorių r. (9,9 proc.), Joniškio r. (8,7 proc.), Anykščių r. (8,6 proc.), Šiaulių m. (8 proc.) savivaldybės. Kodėl tie mokiniai užfiksuoti mokyklose, kaip nebaigę dešimtos klasės, galėtų padėti išsiaiškinti specialūs tyrimai, padedantys nustatyti tolesnį tų asmenų kelią, nes statistiniai duomenys priežasčių neatskleidžia.

Pastaraisiais metais į profesines mokyklas atvyksta vis daugiau mokinių iš bendrojo ugdymo mokyklų (žr. 2 lentelę). Tačiau per metus daugiau mokinių išvyksta, nei atvyksta. Išvykstančiųjų vis daugėja – 2012 m. išvyko apie 17 proc. mokinių, 2010 m. – 15,2 proc. Vieni mokiniai išvyksta į kitas profesines mokyklas (2,9 proc. visų išvykusiųjų 2012 m.), kiti grįžta į bendrojo ugdymo mokyklas (3,2 proc.), dalis jų išeina dėl nepažangumo (10,3 proc.), tačiau didžiausia dalis (83,7 proc.) palieka mokyklą dėl kitų priežasčių. Daugėja profesinių mokyklų mokinių, nutraukiančių nuoseklųjį mokslą.

2 lentelė. Profesinių mokyklų mokinių kontingento kaita

	Buvo mokinių pernai spalio 1 d.	Atvyko iš viso	Iš jų perėjo iš kitų profesinių mokyklų	Iš jų atvyko iš bendrojo ugdymo mokyklų	Iš jų atvyko iš aukštųjų mokyklų	Išvyko iš viso	Iš jų perėjo į kitas profesines mokyklas	Iš jų perėjo į bendrojo ugdymo mokyklas	Iš jų dėl nepažangumo	Iš jų dėl kitų priežasčių	Nutraukusių nuoseklųjį mokslą
2012–2013	**46440**	1746	669	1073	4	7948	228	252	820	6650	**1041**
2011–2012	**47882**	2195	1490	699	6	7649	184	164	838	6461	**941**
2010–2011	**48327**	1162	667	490	5	7347	218	151	932	6046	**860**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

KODĖL PASITRAUKIAMA IŠ UGDYMO IR MOKYMO ĮSTAIGŲ?

Kur glūdi priežastys, kad esant gana aukštam visuomenės išsilavinimo lygiui, dalis jaunuolių pasitraukia, taip ir neįgiję aukštesnio išsilavinimo, o dalis palieka mokyklas net būdami privalomojo mokyklinio amžiaus? Yra daug priežasčių – dažnai labai asmeniškų, – kodėl kai kurie jaunuoliai meta mokslą pirma laiko. Dažniausiai pasitraukimas susijęs su mokinio išėjimu iš mokyklos prieš baigiant ją ar vengiant stoti į universitetą. Mokslo nutraukimo priežastys gali būti labai įvairios ir jų gali būti ne viena.

Nors situacija įvairiose ES šalyse yra skirtinga, tačiau ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos reiškinys turi tam tikrą modelį. Anksti pasitraukusieji iš mokyklos dažniausiai priklauso žemiausio socialinio ekonominio statuso arba rizikos grupei. Vidutiniškai Europoje anksti pasitraukusiųjų, kurie yra iš migrantų šeimų, skaičius dukart lenkia tos šalies palikusiųjų mokslą skaičių. Vaikinų iškrenta daugiau nei merginų. Įtaką daro ir švietimo sistemos ypatumai bei mokymo įstaigų ugdymo aplinka. Dažnai nelengva suprasti tikrąsias priežastis, paskatinusias palikti bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą ar studijas, todėl reikalingi tyrimai, padedantys tas priežastis nustatyti.

Studijoje „Europos Sąjungos šalių patirtis siekiant mažinti nebaigusių mokyklos mokinių skaičių apžvalga“ nurodoma, kad Europoje (beje, taip pat ir Lietuvoje) anksti pasitraukiantieji iš švietimo sistemos dažnai tapatinami su šiomis rizikos grupėmis:

- iš asocialių šeimų jaunuoliai, kuriems stinga socialinių įgūdžių;
- nepriklausomi kūrybingi jaunuoliai, kurie atmeta akademinę struktūrą;
- į praktinę veiklą orientuoti jaunuoliai, besidomintys nekvalifikuotu darbu;
- tautinių mažumų atstovai, sunkiai pritampantys mokyklos aplinkoje;
- kritinėse situacijose esantys vaikai, kurių tėvai jais mažai domisi.

Vieno naujausių tarptautinių tyrimų apie ankstyvą asmenų pasitraukimą iš švietimo sistemos Europoje bei keturiose ne Europos šalyse (JAV, Kanadoje, Australijoje ir Japonijoje) būklę duomenų analizė atskleidė, kad yra šeši anksti pasitraukusių (iškritusių) iš švietimo sistemos asmenų tipai, orientuoti ne į grupės požymį, o į konkretaus asmens poreikius:

Pozityvūs paliekantieji	Pasitraukę iš švietimo sistemos, nes pasirinko profesinę karjerą, darbinę veiklą arba amato mokymąsi (pameistrystę). Jie, tikėtina, kada nors grįš mokytis.
Laiku paliekantieji	Darbas pasirenkamas kaip pirmenybė mokyklos atžvilgiu. Tokiems asmenims gali prireikti antros galimybės grįžti mokytis.
Numatomi, būsimi paliekantieji	Norintys palikti mokyklą, tačiau stokojantys mokymosi alternatyvų. Jų padėtį gali pagerinti darnesni mokytojo ir mokinio santykiai, suderintas mokymo planas.
Paliekantieji dėl aplinkybių	Palieka mokymąsi ne dėl mokymosi problemų, o dėl šeimos poreikių. Lankstus tvarkaraštis, galimybė derinti darbą ir mokslą gali padėti juos išlaikyti mokykloje.
Netekę noro, nusivylę mokymusi	Prasti mokymosi rezultatai. Blogai mokosi ir praranda susidomėjimą. Tokiems praradusiems motyvaciją mokytis gali padėti lankstesnė mokyklos politika, individualizuotas mokymas.
Atitolę, susvetimėję paliekantieji	Gali padėti užimtumas bendruomenėje, neformaliojo švietimo programos, socialinių įgūdžių ugdymo programos.

Mastrichto universitete (Olandija) 2011 m. atlikto tyrimo metu, apklausus nutraukusius mokslą ir neįgijusius kvalifikacijos asmenis, nustatyta, kad svarbiausios šio reiškinio priežastys yra susijusios su mokymu(si) (jas nurodė 45 proc. respondentų), fizine ar psichine sveikata (18 proc.), noru dirbti. Išryškėjo ir tokios priežastys kaip klaidingas mokymosi krypties pasirinkimas; problemos mokykloje; asmeninės problemos; mokymosi sunkumai; geografinis persikėlimas. Tik 12,6 proc. apklaustųjų gailėjosi metę mokslą ir ketino grįžti mokytis.

Lietuvoje atliktų tyrimų analizė rodo, kad vaikai mokyklos nelanko dažniausiai dėl šių priežasčių: nesugebėjimo išmokti mokymosi medžiagos ir laiku nesuteiktos švietimo pagalbos; psichologinių asmenybės ypatumų, emocijų ir elgesio sutrikimų, konfliktinių santykių su mokytojais ir bendraamžiais; nepatenkinamų socialinių ekonominių mokinio ar jo šeimos sąlygų; nepakankamos pedagogų kompetencijos dirbti su nemotyvuotais, vengiančiais mokyklos vaikais ir neigiamo mokytojų požiūrio į mokymosi sunkumų turinčius mokinius.

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro atliktos profesinio mokymo įstaigų apklausos metu išsiaiškintos pagrindinės iškritimo iš profesinio mokymo sistemos priežastys. Dažniausiai minėtos iš jų šios: išvykimas į užsienį (gyventi arba dirbti); neiš(si)ugdyta nuostata mokytis ir motyvacijos mokytis trūkumas; įsidarbinimas ir darbinės veiklos nesuderinimas su mokymusi.

Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastys yra kompleksiškai susijusios, veikia viena kitą ir dažnai lemia viena kitą (žr. schemą toliau). Vienos jų, pavyzdžiui, emocinis nesaugumas, mokymosi sunkumai, besimokančio asmens darbinė veikla gali tiesiogiai lemti pamokų praleidinėjimą ir mokyklos nelankymą. Kitos priežastys yra gilesnės, sietinos su nepakankamu prevenciniu darbu, švietimo pagalbos sistemos neveiksmingumu. Sprendimą nelankyti mokyklos nulemia ne tik asmeninės savybės, situacija šeimoje, bet ir netinkamas ugdymo organizavimas, priverstinis mokyklos keitimas, alternatyvių ugdymo formų nebuvimas ir pan. Mokyklos mikroklimatas, santykiai su mokytojais ir bendramoksliais gali sukelti mokymosi ir psichologinių sunkumų.

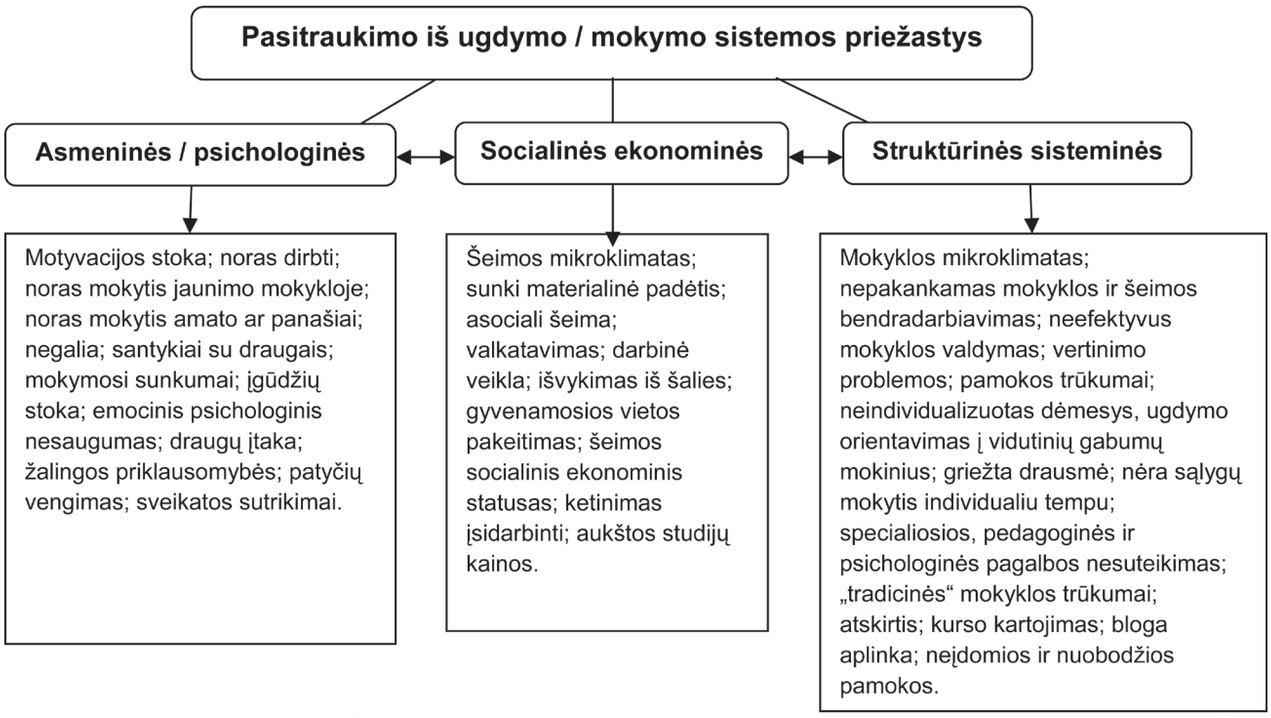

Šaltinis: Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos prevencija. Tyrimo ataskaita. ŠMM, 2007

Dauguma mokinių, kurie iškrenta iš mokyklos, keletą mėnesių ar net metų „siunčia signalus“ prieš visai atsisveikindami su mokykla. Šie signalai gali būti labai skirtingi įvairių vaikų, tačiau dažniausiai pirmieji įspėjamieji ženklai būna tokie: pamokų praleidinėjimas; blogas elgesys; prasti visi įvertinimai (pažymiai); prasti kai kurių dalykų įvertinimai; kurso nebaigimas; kurso kartojimas; patekimas į socialinių tarnybų ar teisėsaugos akiratį ir pan. Mokyklos vadovai, mokytojai, pagalbos specialistai turi mokėti atpažinti tokius pavojaus signalus, atrasti tuos rizikos zonoje esančius mokinius, įvertinti jų poreikius ir suteikti reikiamą pagalbą.

Kita vertus, anksti pasitraukę iš mokyklos asmenys nebūtinai gyvenime nieko nepasiekia. Nemažai visame pasaulyje gerai žinomų ir daug pasiekusių žmonių yra palikę vidurines mokyklas ar universitetus (pavyzdžiui, Nikolas Tesla (Nikola Tesla), Vudis Alenas (Woody Allen), Voltas Disnėjus (Walt Disney), Albertas Einšteinas (Albert Einstein), Frankas Sinatra (Francis Sinatra), Stivas Džobsas (Steve Jobs), Bilas Geitsas (Bill Gates). Gerai žinoma Bilo Geitso frazė *Aš neišlaikiau kai kurių dalykų egzaminų, o mano draugas išlaikė visus. Dabar jis dirba inžinieriumi Microsoft kompanijoje, o aš esu Microsoft savininkas* tik patvirtina, kad ne visada mokymasis tradicinėje mokykloje tradiciniais būdais užtikrina žmogui kokybišką ateitį. Dalis mokslus metusių asmenų anksčiau ar vėliau vis tiek grįžta į švietimo sistemą ir čia svarbų vaidmenį atlieka taikomos įvairios mokymosi visą gyvenimą priemonės.

KAIP UŽKIRSTI KELIĄ ANKSTYVAM PASITRAUKIMUI IŠ MOKYKLOS?

Mokyklos nebaigimas turi neigiamų padarinių jaunų žmonių karjerai ir gerovei, be to, ir visai visuomenei tai atsieina dideles finansines išlaidas. Lanksti prevencijos ir pagalbos sistema remiasi visuminiu požiūriu, kuris padeda jaunus žmones apsaugoti nuo iškritimo iš mokyklos ir suteikia pagalbą tiems, kurie jau pasitraukė.

Mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimo strategiją sudaro:

- ***Prevenciniai mechanizmai.*** Suteikti tvirtą pagrindą jaunimui išnaudoti savo mokymosi potencialą ir sėkmingai integruotis mokykloje.
- ***Intervenciniai mechanizmai.*** Užkirsti kelią mokyklos nebaigimo problemai reaguojant į pirmus pavojaus ženklus ir tikslingai remiant jaunuolius ir jų grupes, kuriems kyla pavojus nebaigti mokyklos.
- ***Kompensaciniai mechanizmai.*** Padėti tiems, kurie metė mokyklą, siūlant būdus grįžti į mokymo įstaigas ir įgyti kvalifikaciją.

Mokyklos veiksniai gali netapti mokyklos nelankymo priežastimis tinkamai organizuojant pagalbą ir taikant įvairias kompensacines bei intervencines priemones (pavyzdžiui, didaktinė reabilitacija grįžusiems po ligos, alternatyvios bendrojo ugdymo mokyklai ugdymo institucijos, profesinis konsultavimas, karjeros planavimas, socialinis darbas su šeima ir pan.). Prevencinės priemonės turėtų būti skiriamos ne tiek pagal „rizikos grupes“ ar pagal kitus požymius, kiek pagal skirtingas pasitraukimo iš mokyklos priežastis ir asmens poreikius, sukuriant tokią aplinką ir pagalbos sistemą, kuri padėtų kuo anksčiau nustatyti problemas, skatinančias mokinius nebelankyti mokyklos, ir kuri būtų adresuota **visiems** mokiniams. Prevencijos tikslas – pastebėti pirmuosius pasitraukimo signalus ir į juos sureaguoti.

Svarbiausias vaidmuo vykdant ankstyvo pasitraukimo iš mokyklos prevenciją skiriamas mokyklai, tačiau prevencinėje politikoje labai svarbu bendradarbiauti suinteresuotoms šalims. Problema yra kompleksinė, todėl apima daug prevencinę politiką įgyvendinančių institucijų. Už prevenciją atsakingos institucijos apima tris lygmenis: mokyklos, regiono, nacionalinį. Vien mokyklos taikomomis priemonėmis nelankymo problemos negalima išspręsti. Mokykloms informaciją ir metodinę pagalbą gali ir turi teikti sveikatos apsaugos sistemos institucijos, nepilnamečių reikalų inspekcija, savivaldybės švietimo skyriai ir vaiko teisių apsaugos tarnybos, pedagoginės psichologinės tarnybos. Prie ankstyvojo pasitraukimo prevencijos prisideda ir neformaliojo švietimo įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, jaunimo, suaugusiųjų, profesinės mokyklos, dienos centrai. Tam tikrą prevencinį darbą gali atlikti Bažnyčia, jaunimo organizacijos, vietos bendruomenės. Vis dėlto didžiausias prevencinio darbo krūvis tenka mokykloms.

Geroji patirtis

Ankstyvo pasitraukimo iš mokyklos sumažinimui **Prancūzijos** vyriausybė sukūrė vadinamąsias platformas, kurios padeda jauniems besimokantiesiems rasti sprendimus. „Platformos“ yra vietiniai bendradarbiavimo tinklai tarp mokyklų, darbdavių ir kitų suinteresuotų profesine įtrauktimi šalių. Jų tikslas yra rasti mokymosi ar darbo vietas anksti palikusiems mokyklas, kad apsaugotų juos nuo socialinės atskirties.

Danijos švietimo sistemoje vyrauja požiūris: mokykla turi būti įdomi ir patraukli mokiniams; užtikrinamas glaudus bendradarbiavimas su mokinių tėvais; parengiamos patalpos mokiniams, kurie užsiima praktine veikla; palaikomi geri mokinių, tėvų ir mokytojų santykiai; mokykloje užtikrinamas socialinių darbuotojų, psichologų, profesijos konsultantų bendradarbiavimas; skatinamas socialinių, įdarbinimo ir konsultavimo tarnybų bendradarbiavimas; steigiamos alternatyvios mokyklos; rengiami socialiniai projektai; užtikrinamos privalomojo ugdymo alternatyvos. Jaunimo konsultavimo centrai konsultuoja pagrindinės mokyklos 8–10 klasių mokinius, 16–24 metų jaunuolius. Su privalomą mokyklą baigusiais, bet toliau nebesimokančiais jaunuoliais susisiekia Jaunimo konsultavimo centras, organizuoja pagalbą, kaip spręsti specifines jų problemas, stengiasi rasti adekvačius sprendimus jų asmeninei ir profesinei raidai. Jaunimo konsultavimo centrai glaudžiai bendradarbiauja su kitomis suinteresuotomis šalimis, socialinėmis ir įdarbinimo tarnybomis.

Prevencinė sistema ir jos elementai

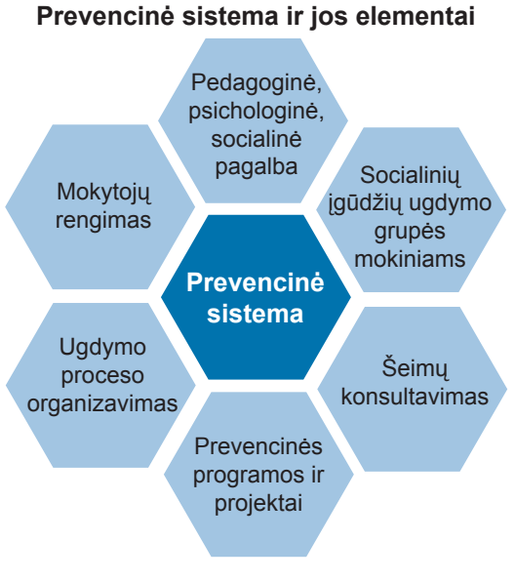

Pagrindinės prevencinės priemonės, padedančios spręsti mokiniams iškylančius sunkumus mokykloje yra šios: socialinės, pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimas; neformalusis vaikų švietimas; specialusis ugdymas.

Prevencinės priemonės, susietos su ugdymo organizavimu, yra šios: palankios ugdymo aplinkos formavimas; mokymo krūvio reguliavimas; mokytojų kompetencijų tobulinimas.

Priemonės, sietinos su socialinėmis ekonominėmis ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastimis: užimtumo didinimas popamokinėje veikloje, dienos centrų veikla; socialinis darbas su šeima; tėvų įtraukimas į mokyklos bendruomenės veiklą; vaikų iš socialinės rizikos šeimų rėmimas, alternatyvios mokymosi galimybės, leidžiančios derinti darbą ir mokslą.

Siekiant veiksmingos prevencinės politikos nepakanka taikyti priemones, tobulinančias švietimo paslaugų teikimą, būtina jas derinti su kitų politikos sričių – socialinės, sveikatos, užimtumo, nusikalstamumo prevencijos ir kt. – priemonėmis.

Siekiant intervencijų veiksmingumo valstybės lygmeniu, būtina taikyti tikslingą viešąją politiką. Todėl svarbu nuodugniau analizuoti ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastis. Reikėtų taikyti nuolatines prevencines priemones ir stebėti ankstyvojo pasitraukimo iš mokyklos situaciją, sekti visus galimo iškritimo signalus, veiksmingai reaguoti į pokyčius ir tirti prevencinių priemonių veiksmingumą.

Užsienio mokslininkų sprendimai
Iškritimo iš mokyklos prevencija

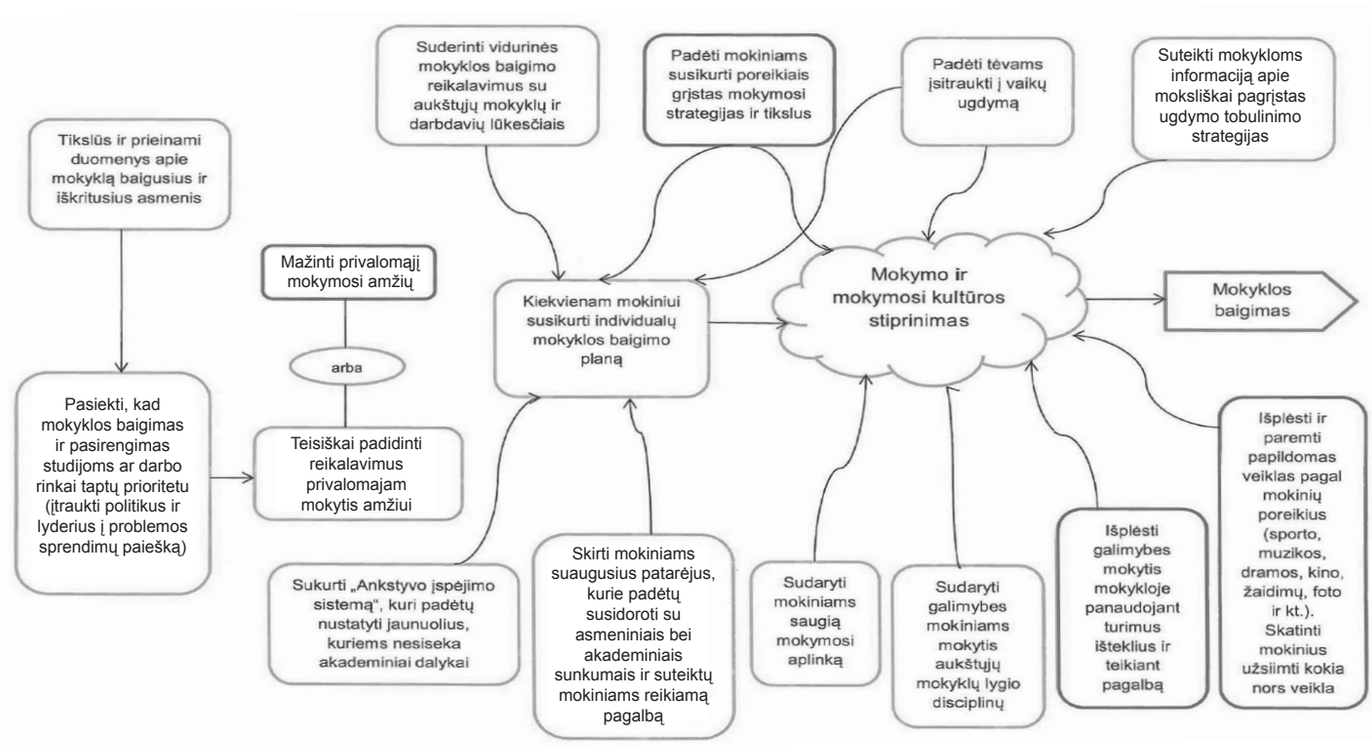

Pagal Wesley Fryer ir David Warlick, 2009

JAV mokslininkas, filosofijos daktaras Veslis Fraieris (Wesley Fryer) 2009 m. sudarė sąrašą priemonių, kaip spręsti iškritimo iš mokyklos problemą. Pačiomis svarbiausiomis priemonėmis autorius laikė tėvų įtraukimą į vaikų ugdymą ir mokinio individualaus plano sudarymą. Papildomai autorius dar pridėjo du galimus sprendimus: išplėsti alternatyvius baigimo ir kreditų pasirinkimus mokiniams; sutelkti dėmesį į mokymosi kultūrą mokykloje įpareigojant mokinius, įtraukiant juos į projektinę veiklą ir taikant patikimą vertinimą.

JAV edukologas Deividas Varlikas (David Warlick) nutarė, kad visos minėtos priemonės yra vertingesnės, jei susietos tarpusavio ryšiais. Loginiai ryšiai schemoje aiškiai parodo, kad visos priemonės nukreiptos į mokyklos mokymo ir mokymosi kultūrą. Kairėje schemos pusėje yra pateikiama problema, reikalinga sprendimų. Individualus mokymosi planas yra centre kartu su lūkesčiais, pagalba, personalo, tėvų ir pačių mokinių indėliu, sudarančiais reikšmingą vidurinės mokyklos patirtį. Individualūs mokymosi planai, taip pat saugi mokymosi aplinka, tėvų, mokytojų pagalba, mokymosi galimybių išplėtimas bei išteklių panaudojimas ir papildomojo ugdymo plėtojimas kelia mokyklos mokymosi ir mokymo kultūrą į aukštesnį lygį, kas neabejotinai padeda mokiniui sėkmingai mokyklą baigti.

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras koordinuoja kai kurių prevencinių programų diegimą, siekiant padėti vaikams ugdyti elgesio, emocinių ir socialinių sunkumų įveikos gebėjimus. 2012–2013 m. Lietuvos mokyklose įgyvendinant ES lėšomis finansuojamą projektą „Saugios aplinkos mokykloje kūrimas" buvo vykdomos prevencinės programos: „Zipio draugai", „Antrasis žingsnis", Olweus patyčių prevencijos programa ir LION QUEST programa „Pauglystės kryžkelės". Programose dalyvauja daugiau nei 550 mokyklų.

ES struktūriniai fondai remia nacionalinius projektus, kuriuos įgyvendinus bus sukurtos, išbandytos ir įdiegtos naujos alternatyvios programos, ugdymo modeliai; bus sukurtos klasės (grupės) nelankantiems pamokų mokiniams; mokytojams ir pagalbos specialistams organizuojami profesinio tobulinimo renginiai.

Mokyklos skatinamos naudotis socialinio emocinio ugdymo ideologijos pagrindais ir kurti savo ugdymo programas, atitinkančias jų poreikius ir specifinę situaciją. ES struktūrinių fondų finansuojami projektai, padedantys mažinti pasitraukiančiųjų iš mokyklos skaičių:

- mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams;
- alternatyvus ugdymas švietimo sistemoje;

- iškritusių iš mokyklos mokinių grąžinimas mokytis;
- pagalbos mokiniui veiksmingumo ir kokybės plėtra;
- saugios aplinkos mokykloje kūrimas.

Prevencinių programų įgyvendinimas mokyklose sudaro galimybes nuosekliai, sistemingai ir veiksmingai spręsti kylančias problemas vietoje, taip pat užkirsti kelią problemoms atsirasti. Tuo tikslu mokyklos įgyvendina prevencines programas, kurių tikslas – sukurti ir palaikyti mokykloje saugią ugdymo aplinką.

Bene veiksmingiausia prevencine priemone mokymo įstaigos laiko **socialinę, pedagoginę, psichologinę pagalbą.** Vadovaujantis Pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modeliu (kuris 2014 metais bus atnaujintas), mokyklos nelankančiam mokiniui pedagoginė psichologinė pagalba teikiama arčiausiai vaiko esančioje aplinkoje – mokykloje. Daugumoje šalies mokyklų dirba socialiniai pedagogai, kurie yra tiesiogiai atsakingi už mokyklos nelankymo problemos sprendimą. Mokyklose socialiniai pedagogai konsultuoja šeimas, organizuoja socialinių įgūdžių ugdymo grupes probleminio elgesio mokiniams, socialinius projektus, įgyvendina prevencines programas, kartu su klasių auklėtojais lankosi mokinių šeimose. Dažnai mokykla, spręsdama mokyklos nelankymo problemą, glaudžiai bendradarbiauja su teritorinio skyriaus nepilnamečių reikalų inspektoriais, savivaldybių vaikų teisių apsaugos skyrių darbuotojais.

2012–2013 m. m. bendrojo ugdymo mokyklose dirbo 1 001 socialinis pedagogas, 504 logopedai, 497 specialieji pedagogai, 428 psichologai, iš viso – 2 464 švietimo pagalbos specialistai.

55-iose savivaldybėse veikė švietimo pagalbos institucijos (pedagoginės psichologinės tarnybos, švietimo centrai, švietimo pagalbos tarnybos, pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centrai ir kt.).

Jei nepavyksta rasti problemos sprendimo ar mokykloje nėra reikiamų specialistų, dėl vaiko mokymosi ir elgesio problemų ir jų sprendimo galima kreiptis į savivaldybės pedagoginę psichologinę tarnybą. Šiose tarnybose dirba specialieji pedagogai, logopedai, psichologai, neurologai. Į pedagogines psichologines tarnybas gali kreiptis tiek mokinių tėvai, tiek mokytojai. Viena iš veiksmingiausių mokyklos nelankymo problemos sprendimo priemonių yra pamokų lankomumo stebėjimas ir tėvų informavimas. Laiku nustačius mokyklos nelankymo priežastis ir laiku suteikus reikiamą pedagoginę, socialinę pedagoginę ir psichologinę pagalbą vaikui ir jo šeimai galima užkirsti kelią vaiko pasitraukimui (ar pašalinimui) iš mokyklos.

Prevencija profesinio mokymo įstaigose. Atsižvelgiant į didelius pasitraukimo iš profesinių mokyklų mastus, labai svarbu taikyti prevencines priemones, tačiau profesinėms mokykloms šiuo atžvilgiu kol kas skiriama mažiau dėmesio nei bendrojo ugdymo mokykloms. Dažnai tai siejama su nuomone, kad jaunuoliai palieka profesines mokyklas ir pradeda dirbti, tad šis pasitraukimas nėra grėsmingas. Visgi anksti iš profesinio parengimo pasitraukęs asmuo neįgyja formalaus kompetencijų pripažinimo, be to, jo kompetencijų lygis lieka žemas, dėl to apribojamos profesinės karjeros sėkmės galimybės ir švietimo politika tampa mažiau veiksminga.

Nacionalinio lygmens prevencinės ir korekcinės priemonės pasitraukimui iš profesinio mokymo mažinti orientuotos į asmenis iki 16 metų amžiaus, todėl didžiausia atsakomybė už vyresnių nei 16 metų mokinių pasitraukimo iš profesinio mokymo mažinimą tenka profesinio mokymo įstaigoms.

Modernizuojant profesinį mokymą, pabrėžiamas mokymosi lankstumas. Jo siekiama per Lietuvos kvalifikacijų sandaros įgyvendinimą ir perėjimą prie modulinio profesinio mokymo. Pagal 2012 m. patvirtintą *Formaliojo profesinio mokymo tvarkos aprašą* mokiniams sudarytos galimybės mokytis ir dirbti, jie gali keisti profesinio mokymo programą, mokiniai nepaliekami kartoti kurso, jiems sudaromos sąlygos savarankiškai pasirengti atsiskaityti.

Profesinio mokymo įstaigos atviros anksčiau pasitraukusiems asmenims iš švietimo sistemos. Kitas būdas iškritusiesiems iš švietimo sistemos sugrįžti atgal – tai bedarbių mokymas, organizuojamas pagal formaliojo profesinio mokymo programas profesinio mokymo įstaigose.

Pastaraisiais metais didelės nacionalinio biudžeto ir Europos struktūrinių fondų investicijos skiriamos praktinio profesinio mokymo infrastruktūrai atnaujinti ir profesijos mokytojų kompetencijoms dirbti su naujausiomis technologijomis tobulinti. Tai didina profesinio mokymo kokybę ir prestižą, stiprina besimokančiųjų motyvaciją įgyti kvalifikaciją. Svarbu užtikrinti šios infrastruktūros efektyvų panaudojimą ir jos prieinamumą, įskaitant rizikos grupių asmenis.

Nacionalinės programos. Sprendžiant mokyklos nelankančių mokinių ir nesimokančių mokinių problemą šalyje įgyvendinamos ir nacionalinės programos:

- **Vaikų ir jaunimo socializacijos programa**, patvirtinta 2004 m., numatyta iki 2014 m. Jos paskirtis – užtikrinti vaikų ir jaunimo iki 18 metų gerovę, socialinės partnerystės pagrindu kuriant ir įgyvendinant kryptingas užimtumo, prevencijos ir edukacines programas (strategijas), lemiančias sėkmingą vaikų ir jaunimo socializaciją, ugdančias jų kultūrinę brandą, pilietiškumą, socialinius įgūdžius, saviraišką, gebėjimus ir polinkius, padedančias sudaryti geresnes socialines ir edukacines ugdymosi sąlygas.
- **Mokyklos nelankančių vaikų sugrąžinimo į mokyklas programos** (2010–2011) tikslas – mažinti nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių skaičių šalyje. Programos uždaviniai buvo: didinti savivaldybių atsakomybę už jų teritorijoje gyvenančių vaikų mokymąsi pagal privalomojo švietimo programas; koordinuoti švietimo pagalbos teikimą, didinti jos prieinamumą; tobulinti mokytojų ir kitų specialistų kvalifikaciją; stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją ir didinti mokyklos bei tėvų (globėjų, rūpintojų) atsakomybę už vaikų mokymąsi pagal privalomojo švietimo programas.

KĄ REKOMENDUOJA EUROPOS PARLAMENTAS?

Jaunų žmonių ankstyvas pasitraukimas iš švietimo sistemos turi ilgalaikį neigiamą poveikį ekonomikai ir visuomenės gerovei, todėl būtina sisteminga problemos sprendimo strategija, numatomos ilgalaikės priemonės, įtraukiant visų lygių suinteresuotas institucijas, socialinius partnerius ir visuomenės atstovus.

2011 m. Europos Parlamentas rezoliucijoje dėl mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimo pabrėžė, kad: *mokyklos nebaigimas reiškia neišnaudotas jaunuolių galimybes ir prarastas visos ES socialines bei ekonomines galimybes; atsižvelgiant į dabartinių demografinių pokyčių poveikį, Europos valstybės negali sau leisti švaistyti didelių gabumų; ši tendencija turėtų būti vertinama atsižvelgiant į tai, kad pirmenybė tiek darbo rinkoje, tiek užtikrinant Europos konkurencingumą neabejotinai bus teikiama aukštojo mokslo diplomus turintiems asmenims* (Europos Sąjungos oficialusis leidinys C165E).

Rezoliucijoje Europos Parlamentas paragino šalis:

- kurti ir plėtoti politikos priemones, kurios leistų anksti nustatyti asmenis, kurie, labiausiai tikėtina, gali nebaigti mokyklos;
- investuoti į mokytojų mokymą ir kvalifikuotą personalą ir ikimokyklinio ugdymo, ir privalomo švietimo srityje;
- pripažinti ir patvirtinti neformalaus ir neinstitucinio mokymosi būdu įgytas asmenų žinias, siekiant palengvinti tų asmenų grįžimą į švietimo sistemą;
- atsižvelgti į darbo rinkos poreikius ir imtis veiksmų siekiant gerinti profesinių kvalifikacijų statusą ir drauge stiprinti profesinio mokymo įstaigų ir įmonių bendradarbiavimą;
- plėtoti ir palaikyti neformaliojo švietimo veiklą;
- rasti būdų, kaip mokyklos nebaigusius asmenis vėl integruoti į mokyklinę sistemą įgyvendinant tinkamas programas, pavyzdžiui, steigiant vadinamąsias antrojo šanso mokyklas, kuriose pritaikoma mokymosi aplinka;
- steigti daugiau vadinamųjų antrosios galimybės mokymo institucijų, stiprinti jų mokymo programų turinį, gerinti jų materialinę ir techninę įrangą ir didinti dirbančio personalo gebėjimus;
- ypač daug dėmesio skirti berniukams, kuriems sunku prisitaikyti prie mokyklos aplinkos, ir nenustatyti mažesnio privalomojo mokyklinio amžiaus;
- investuoti į perkvalifikavimą ir profesinio mokymo programų modernizavimą kaip į strateginę priemonę, padedančią integruoti mokyklos nebaigusius jaunuolius į darbo rinką;
- nacionaliniu ir vietos lygmeniu nagrinėti priežastis, dėl kurių asmenys nebaigia mokyklos, vertinti esamų priemonių veiksmingumą ir prevencijos, intervencinių ir kompensavimo priemonių kovojant su šiuo reiškiniu integraciją ir kt.

2012 m. kovo mėn. Europos Komisija surengė konferenciją, skirtą mokyklos nebaigusių asmenų problemoms aptarti ir pasidalyti nuomonėmis apie būtinybę imtis skubių politinių pokyčių ir pristatyti kai kuriuos konkrečius sėkmingų iniciatyvų pavyzdžius. Konferencijoje savo darbą pradėjo šios srities teminė darbo grupė. Šią darbo grupę sudaro šalių narių ekspertai, kurie keičiasi geraja patirtimi ir kuria politikos gaires, kaip įgyvendinti įrodymais grįstą bendrą strategiją ankstyvajam iškritimui sumažinti. 2013 m. gale bus paskelbtas darbo grupės parengtas raportas „Reducing early school leaving. Key messages and policy support“.

ŠALTINIAI

1. Ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos prevencija. Tyrimo ataskaita. ŠMM, 2007.
2. Education and Training Monitor 2012. European Commission. November 2012. http://ec.europa.eu/education/school-education/twg_en.htm
3. Prof. dr. Žadeikaitė L., Petruškevičiūtė A. Jaunimo mokymosi poreikių atliepties ir mokymosi galimybių didinimo europinis kontekstas. Konferencija „Ar pažįsti jauną žmogų“. Lietuvos edukologijos universitetas, 2012.
4. Petruškevičiūtė A. Nesimokančių vaikų problemos ir delinkventinis elgesys mokykloje mokyklą paliekančių mokinių kontekste. Vilnius, 2012.
5. Early warning systems in Europe: practice, methods and lessons. Thematic Working Group on Early School Leaving. EC, 2012. http://ec.europa.eu/education/school-education/leaving_en.htm
6. Pasitraukimo iš pirminio profesinio mokymo programų situacija Lietuvoje. KPMPC.
7. Reducing early school leaving. Efficient and effective policies in Europe. Brussels, 1–2 March 2012.
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. spalio 7 d. įsakymas Nr. V-1688 „Dėl mokyklos nelankančių vaikų sugrąžinimo į mokyklas programos patvirtinimo“.
9. DROPS – Drop out prevention in schools (Comenius Regio partnership DE/NL). http://www.comenius-regio-drops.eu
10. SIEI: Inter-ministerial Information Exchange System. http://eduscol.education.fr/cid58220/lutter-contre-le-decrochage-scolaire.html
11. Early School Leavers: Reasons and Consequences. Research Centre for Education and the Labour Market/ROA. Maastricht University.
12. Solutions for drop out prevention. http://davidwarlick.com/2cents/?p=171
13. 17. Mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimas. 2011 m. gruodžio 1 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl mokyklos nebaigusių asmenų skaičiaus mažinimo (2011/2088(INI)).

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu http://www.smm.lt/web/lt/teisine-inforamcija/tyrimai-analizes/leidiniai-svietimo-problemos-analize ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyriausiąją specialistę Jūratę Vosylytę-Abromaitienę (el. p. jurate.vosylyte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Laima Paurienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metodininkė.

Informaciją teikė ir konsultavo Kristina Valantinienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė.

ANKSTI PALIEKANTYS MOKYKLĄ: SITUACIJA LIETUVOJE

Redaktorė *Nijolė Šorienė*
Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2013-10-30. Tir. 1 800 egz.
Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius

ISSN 1822-4156